

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

 Гілея

Науковий вісник

Випуск 156 (№ 5)

Київ – 2020

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно

Видання з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України № 747 від 13 липня 2015 р., з історичних наук наказом МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р.

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації: серія KB № 22632-12532ПР від 24 квітня 2017 року

Друкується за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 10 від 07 травня 2020 р.)

Збірник входить до міжнародних баз

Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія).

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П.,
д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М.,
д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Кивлюк О. П., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Муляр В. І.,
д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф.,
член – кор. НАН України, акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф.,
член-кор. НАН України (Україна, Київ)
Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Арменія, Єреван)
Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф.,
член – кор. НАН України (Україна, Київ)
Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Савельєв В. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф.,
член-кор. НАН України (Україна, Київ)
Степико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія з історичних наук:

Войцехівська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Дробот І. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Журба М. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Лазько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Мезга М. М., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Севіродонецьк)
Стоян Т. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Сушко О. О., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Чернега Л. М., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Шаповал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія з філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, проф. (Азербайджан, Баку)
Базалук О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Бех В. П., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Воронкова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Герасимова Е. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Гарбар Г. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Дзвінчук Д. І., д-р філос. наук, проф. (Україна, Івано-Франківськ)
Жадько В. О., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Жижек Т. А., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Кущепал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
Миколайчук А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
Онїпко О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
Свириденко Д. Б., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Терещицький С. О., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Тецлав С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгощ)
Халамендик В. Б., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Яшанов С. М., д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Редакційна колегія з політичних наук:

Андрусишин Б. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Андрюкайтене Р., д-р PhD соціальних наук (менеджмент),
(Литва, Маріямполь)
Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Балабанов К. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Варзар І. М., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Васильчук Є. О., д-р політ. наук, доц. (Україна, Черкаси)
Войналович В. А., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Іванов М. С., д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Картунов О. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Кізіма С. А., д-р політ. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Котигоренко В. О., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Крась І., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
Лапина С. В., д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Макаренко Л. Л., д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Остапенко М. А., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Римаренко С. Ю., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Срогошу Т., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея: науковий вісник. – К. : «Видавництво «Гілея», 2020. – Вип. 156 (№ 5). – 386 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем сучасної науки в умовах полікультурного глобалізаційного суспільства. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

УДК 328.132.7(4-11-191.2)

**ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА В КРАЇНАХ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ****INSTITUTE OF PRESIDENCY IN CENTRAL
COUNTRIES AND EASTERN EUROPE****Приходько С. М.,**

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних
дисциплін, Полтавська державна аграрна
академія (Україна, Полтава),
e-mail: almazny@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9755-5368>

Макарець С. В.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних
дисциплін, Полтавська державна аграрна
академія (Україна, Полтава),
e-mail: 1974svitlanam@gmail.com,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6844-261X>

Prykhodko S. M.,

Ph.D. in Political Science, Associate Professor,
Humanitarian and Social Disciplines Department,
Poltava State Agrarian Academy
(Ukraine, Poltava),
e-mail: almazny@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9755-5368>

Makarets S. V.,

Ph.D. in History, Associate Professor,
Humanitarian and Social Disciplines Department,
Poltava State Agrarian Academy
(Ukraine, Poltava),
e-mail: 1974svitlanam@gmail.com,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6844-261X>

Метою дослідження є порівняльна характеристика моделей президентської влади, які склалися в посттоталітарних країнах Центральної та Східної Європи і зазнали еволюції в процесі політичних трансформацій. Методологія дослідження ґрунтується на принципах системності, діалектики, достовірності, логічності. Використано методи системного аналізу, діалектичний, порівняльний, синтезу, структурно-функціональний, узагальнення. Основні висновки: посада президента існує в системі державної влади більшості країн світу. В перехідних країнах Центральної та Східної Європи вона набуває особливої важливості. В цих країнах модель президентської влади відповідає змішаним формам правління. Обсяг президентських повноважень зазнає частих змін відповідно до умов політичної кон'юнктури.

Ключові слова: політична система, форма правління, президентська республіка, парламентська республіка, країни Центральної та Східної Європи.

The aim of the study is to compare the models of presidential power that have developed in the post-totalitarian countries of Central and Eastern Europe and have evolved in the process of political transformation. The research methodology is based on the principles of systematics, dialectics, reliability, logic. Methods of system analysis, dialectical, comparative, synthesis, structural-functional, generalization are used. The main conclusions: the position of president exists in the system of state power in most countries. In the transition countries of Central and Eastern Europe, it is especially important. In these countries, the model of presidential power corresponds to mixed forms of government. The scope of the presidential term is subject to frequent changes in accordance with the political conjuncture.

Keywords: political system, form of government, presidential republic, parliamentary republic, Central and Eastern European countries.

В умовах масштабних суспільно-політичних трансформацій істотно зростають вимоги до влади. Зокрема, актуалізуються питання підвищення її якісного рівня, здатності ефективно виконувати свої функції, вчасно й адекватно реагувати на існуючі проблеми. Важливе місце у системі державної влади більшості країн світу займає інститут президента. Наявність виборного одноосібного голови держави дозволяє швидко ухвалювати владні рішення, що особливо важливо в умовах перехідного періоду, який нерідко супроводжується кризами. У посттоталітарних країнах Центральної та Східної Європи президент є важливою і невід'ємною фігурою в їх політичних системах. Взагалі інститут президента, його статус та повноваження є певними критеріями класифікації форм державного правління: від президентської до парламентської у чистому вигляді. У країнах цього регіону склалася змішана форма, яка передбачає поєднання посади президента, який обирається на загальнонародних виборах, і формування уряду загалом парламентським шляхом. Але в процесі свого становлення функціональне призначення президента у структурі органів державної влади зазнавало суттєвих змін. На початкових етапах його роль посилювалась аж до авторитаризму. Але згодом відбувався перехід до більш демократичних форм. Досить часто обсяг владних повноважень президента залежав від його суб'єктивних властивостей. Але з часом президент був чітко введений в систему владних відносин. Було сформовано механізм взаємних обмежень органів влади. На практичних прикладах можна відзначити, що недостатньо визначити лише правові механізми цієї взаємодії. Потрібен тривалий процес її відпрацювання. Політики мають звикнути працювати у відповідних умовах.

Процес наукового дослідження місця і ролі президента у політичній системі, зокрема, у країнах перехідного типу, займає важливе значення у дослідженнях як закордонних, так і вітчизняних політологів. Типологія існуючих форм державного правління, в тому числі і в країнах перехідного типу, докладно проаналізована в світовому огляді «Порівняльна політологія сьогодні» за редакцією Г. Алмонда [1]. В ньому визначені особливості функціонування органів влади в цих країнах. Особливості форм державного правління, які сформувалися в країнах Центральної та Східної Європи, моделі президентської влади в них розглянуті у статтях політологів О. Зазнаєва [2] та О. Кінєва [4]. Принципи організації державної влади в цих країнах, особливості статусу президента визначені у навчальних посібниках за редакцією Ю. Ковбасюка [5] та В. Шаповала [12]. Процес становлення інституту президента в сучасній Україні проаналізований в монографії М. Кармазіної [3].

За наявності значної кількості досліджень з указаної проблеми є об'єктивна потреба здійснення порівняльного аналізу розвитку інституту президента в країнах стабільної демократії та перехідного типу. Зокрема, слід вести мову про визначення залежності змін статусу президента відповідно до умов широкого суспільного контексту,

наскільки посилення чи послаблення президентських повноважень сприяли підвищенню ефективності здійснення влади, зумовлювалися реальними суспільними потребами чи просто політичною кон'юнктурою або навіть особистісними властивостями голови держави.

Отже, метою даної публікації є порівняльна характеристика моделей президентської влади, які склалися в посттоталітарних країнах Центральної та Східної Європи і визначення умов зміни статусу президента в системі органів державної влади.

Інститут президента є важливою складовою системи влади у більшості країн світу. Протягом своєї історичної еволюції він довів свою життєздатність і значущість. Наявність одноосібного голови держави посилює ефективність владного механізму. Президент має певну самостійність, що дозволяє йому оперативніше приймати політичні рішення. Водночас конституціями країн встановлюються певні обмеження його повноважень з боку інших органів влади. Поєднання цих двох тенденцій, котрі характеризуються як система стримувань і противаг, дозволяє забезпечувати ефективність і демократичність функціонування всієї системи влади.

Для перехідних країн значення посади президента є важливішим, ніж у країнах сталої демократії. В період значних суспільних трансформацій суттєво підвищуються вимоги до влади щодо її здатності належним чином здійснювати свої функції, вчасно вирішувати існуючі проблеми та адекватно реагувати на виклики, зумовлені саме перехідним періодом. Повнота впровадження цих принципів безпосередньо «залежить від здатності основних політичних еліт разом працювати, щоб розв'язати проблеми, які стоять перед суспільством, і не використовувати їх для власної ситуативної матеріальної чи політичної вигоди [11, с. 279]. Виходячи з таких потреб, інститут президентства був запроваджений фактично в усіх посттоталітарних країнах. На нашу думку, це пояснюється також необхідністю посилити виконавчу влади в контексті надання їй більшої самостійності й можливості діяти оперативно.

В країнах світу існують різні моделі президентської влади. В їх основі лежать повноваження президента та механізми його взаємодії з іншими органами влади. Такі моделі цілком узгоджуються з класичними формами правління. Відповідну класифікацію запропонував Г. Алмонд. «Демократична президентська форма правління передбачає наявність двох окремих урядових органів – законодавчого та виконавчого, які самостійно обираються і санкціонуються народом. Кожна гілка влади наділена особливими повноваженнями в рамках конституції й обирається на визначений термін, причому жодна з них не може усунути іншу» [1, с. 196]. «Парламентська форма забезпечує взаємозалежність виконавчої та законодавчої гілок влади. За такого устрою безпосередньо обирається лише законодавча влада, тоді як уряд виростає із парламенту» [1, с. 196]. «Змішані типи поєднують властивості обох «чистих» зразків. Зокрема, президент і законодавчий орган обираються окремо. Але

президент має право розпускати парламент; уряд призначається президентом, але парламент володіє правом відправляти його у відставку» [1, с. 198-199]. Зрозуміло, що статус президента у змішаній системі має свою специфіку. Зокрема, будучи обраним на загальнонародних виборах, він володіє «значними повноваженнями у визначенні політичного курсу, але вимушений ділити контроль над виконавчою владою з законодавчим органом. Існує багато механізмів такого контролю, причому їх наслідки значною мірою залежать від того, яка партія або коаліція контролює президентський пост і парламент» [1, с. 199].

Вказаний підхід щодо розмежування форм правління є традиційним і навіть класичним у політичній науці. Його можна вважати базовим для інших класифікацій. Для того, щоб чіткіше визначити місце президента в системі державної влади, потрібно використати ті з них, які орієнтуються на приклади конкретних країн. На думку авторів, уваги заслуговує така типологія форм правління. «Північноамериканський тип. США – історично перша президентська республіка. Президент є главою не тільки держави, а й уряду». «Латиноамериканський тип. Формально латиноамериканська модель, подібно північноамериканській, заснована на поділі влади, проте система «стримувань і противаг» тут розвинена слабше, а законодавча і судова гілки влади за обсягом прав помітно поступаються виконавчій. Президенти очолюють уряду, але іноді мають підвітність собі номінального керівника кабінету; призначають членів уряду без згоди парламенту і наділені широкими повноваженнями». «Французький тип. Класичний для напівпрезидентських (або президентсько-парламентських) республік лад, який був установлений у Франції Конституцією 1958 р. У державах французького типу президент обирається населенням за мажоритарною системою абсолютної більшості і є тільки главою держави. Уряд підвітний і парламенту, і президенту; за підсумками парламентських виборів президент призначає прем'єр-міністра». «Парламентський тип. Для парламентських республік характерні: обрання президента парламентом; формування уряду парламентською більшістю і відповідальність уряду виключно перед законодавчими зборами» [4, с. 128-129]. Класичним прикладом парламентського типу є Німеччина.

Отже, ця класифікація дозволяє конкретніше з'ясувати статус і повноваження президента як важливого інституту політичної системи і повніше розкрити сутність форми державного правління, враховуючи саме практичні приклади.

Вище вказані «чисті зразки» форм правління невластиві для країн Центральної та Східної Європи. Можна відзначити лише окремі спроби певного адаптації, наприклад, «чистої» президентської форми до місцевих реалій, коли президент прагнув збільшити свої повноваження інколи навіть всупереч конституції. «Чиста» парламентська форма теж не набула поширення. Це можна пояснити потребами певного посилення ролі виконавчої влади та її концентрації в руках президента для оперативного

го проведення реформаторських заходів в умовах трансформацій.

Натомість в цих країнах склались в основному різновиди змішаної форми правління, які більше відповідають західноєвропейській традиції. Обрання такої системи є тенденцією, характерною майже для всіх посттоталітарних країн Центральної та Східної Європи. Цей вибір, на думку авторів можна пояснити спробою реалізувати певний середній варіант між президентською і парламентською формами. Змішана форма для них визначена як найбільш оптимальний шлях до побудови реального демократичного режиму. Її узагальненими ознаками, притаманними для більшості країн, є: «здійснення повноважень глави держави і глави уряду різними особами; обмеженість владних повноважень глави держави і водночас віднесеність реальної компетенції у сфері виконавчої влади до уряду; формування уряду парламентом за участю глави держави; формальна політична відповідальність уряду перед парламентом; контрасигнування актів глави держави главою уряду та (або) відповідним міністром» [2, с. 286]. Щоправда, слід також відзначити достатньо реальну можливість, коли президент і прем'єр-міністр, як представник парламентської більшості, належать до різних партій і тому можуть перебувати в опозиції один до одного. Але навіть за такої потенційно конфліктної ситуації, внутрішньо властивої для змішаної системи, забезпечується баланс політичних угруповань при владі, зменшується ймовірність концентрації влади, повноцінно здійснюється принцип стримувань і противаг.

Для ґрунтовного пояснення принципів функціонування змішаної форми правління і, зокрема, інституту президента у посттоталітарних країнах доцільно навести окремі практичні приклади Центральної та Східної Європи. Серед них, на думку автора, найбільш показовими є такі.

Більшість серед них складають країни з відносно сильними позиціями президента. Він обирається на всенародних виборах і має безпосередній вплив на формування уряду. У Болгарії згідно конституції 1991 р. президент є главою держави, який уособлює єдність нації і представляє державу в міжнародних відносинах [7]. Кандидатуру голови уряду пропонує президент від найбільшої за чисельністю парламентської фракції. Частина актів президента контрасигнується прем'єром. Однак низку важливих рішень він приймає на власний розсуд [5, с. 136]. За Конституцією Республіки Польщі 1997 р. президент є «верховним представником Республіки Польща і гарантом безперервності державної влади. Президент Республіки стежить за дотриманням Конституції, стоїть на сторожі суверенітету і безпеки держави, а також непорушності і неподільності його території» [8]. Президент призначає голову уряду (за згодою парламенту). Як представник держави в зовнішніх зносинах він ратифікує і денонсує міжнародні договори. Частина президентських актів підлягає контрасигнуванню [5, с. 358].

У Республіці Хорватія система президентської влади, встановлена конституцією 1990 р., зазнала суттєвих змін. У 1990-х рр. президент мав достатньо суттєві повноваження. Він виступав гарантом забезпечення територіальної цілісності та єдності держави і належного функціонування державної влади. Президент призначав на посаду голову та інших членів уряду. Контрасигнування президентських актів не було передбачено. Президенту належало право видавати укази, що мали силу закону [12, с. 260-261]. Фактично така система тяжіла більше до президентської моделі і була дещо авторитарною. Але за результатами конституційних поправок 2000-2001 рр. Хорватія набула ознак парламентсько-президентської республіки. Зараз парламент має більше повноважень стосовно формування і контролю за діями уряду. Натомість президентські повноваження були зосереджені на зовнішній політиці. Відповідно до нинішньої редакції конституції статус президента визначається так: «Президент Республіки Хорватія представляє Республіку Хорватія всередині країни і за кордоном. Президент Республіки піклується про регулярну і узгоджену діяльність державної влади, а також її стабільності» [9].

Серед країн зі змішаною формою, в яких президент обирається парламентом, найбільш типовими слід відзначити такі. Відповідно до Конституції Угорщини 2011 р. президент «висловлює єдність нації і забезпечує демократичного функціонування держави» [6]. Президент обирається парламентом і загалом виконує функції представництва держави на міжнародній арені [5, с. 423]. Натомість уряд та його голова мають набагато більше повноважень. Він «захищає конституційний лад, захищає й забезпечує права громадян, забезпечує виконання законів; спрямовує роботу міністерств та інших безпосередньо підпорядкованих йому органів, координує їхню діяльність; забезпечує розробку соціально-економічних планів і їх виконання, бере участь у визначенні зовнішньої політики, від свого імені укладає міжнародні договори» [5, с. 424]. Проте, слід наголосити, навіть за такої зовні демократичної системи влади Угорщина тяжіє до авторитаризму.

Певна специфіка у функціонуванні інституту президента існувала в Чеській Республіці. За конституцією 1992 р. до 2013 р. він обирався парламентом. Його статус не був чітко визначеним. «Президент республіки є главою держави» [10]. Президентські повноваження зводилися до представництва держави у міжнародних відносинах. У січні 2013 р. в Чехії вперше були проведені всенародні вибори президента. Причому він зберіг назначені повноваження. Тобто, і зараз він виконує здебільшого представницькі функції. Основні функції в системі виконавчої влади є уряд, відповідальний виключно перед парламентом [5, с. 476].

На прикладах наведених країн помітно, що у системі державної влади майже кожної з них застосовується процедура «контрасигнування актів глави держави, тобто скріплення підписом глави або

окремого члена уряду президентських актів» [12, с. 305]. Вона є важливим механізмом забезпечення принципів взаємного стримування і протидії у відносинах між різними владними органами.

Використання у посттоталітарних країнах Центральної та Східної Європи змішаних систем пояснюється багатьма причинами як об'єктивного так і суб'єктивного характеру. Насамперед це спроба відшукати свої, «специфічні», принципи здійснення державної влади. «Іноземний конституційний досвід використовується вибірково, в тих його елементах, які здавалися доцільними в конкретно-історичних умовах кожної країни. Внаслідок цього в державному устрої країн регіону можна виявити різні комбінації запозичень, пов'язаних головним чином з французьким та німецьким зразками» [4, с. 134]. При цьому не можна сказати що обсяг президентської влади в цих країнах є однаковим. Незважаючи на формально однакові конституційні побудови, на практиці існують певні коливання у бік посилення ролі президента чи парламенту з урядом. Частіше це пояснюється політичною кон'юнктурою.

Отже, для центрально- і східноєвропейських країн перехідного типу є характерним використання змішаної системи правління з відповідною моделлю президентської влади. Обсяг повноважень президента в цих країнах варіюється від суто представницьких функцій до достатньо сильних позицій. Ми вважаємо, що це зумовлюється прагненням забезпечити демократичні механізми здійснення влади, коли жоден з органів влади (президент, уряд чи парламент) немає суттєвої переваги над іншими. В такий спосіб забезпечуються баланс їхніх повноважень та принцип взаємних стримувань і протидії. Звичайно, існує можливість потенційної нестабільності, коли президент не має підтримки парламентської більшості. Тому ми спостерігаємо часті зміни у конституціях перехідних країн, зокрема, в їх системах правління, що пов'язано з намаганням відпрацювати більш ефективні механізми здійснення влади. Але загалом змішана форма довела свою життєздатність. За її умов президент має достатньо дієві владні важелі, які водночас обмежені парламентом.

Список використаних джерел

1. Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. 2002. *Сравнительная политология сегодня: мировой обзор: учеб. пособие*. Москва: Аспект Пресс.
2. Зазнаев О. И. 2007. Индексный анализ полупрезидентских государств Европы и постсоветского пространства. *Полис*, 2, с. 146-164.
3. Кармазина М. С. 2007. *Президентство: украинский вариант*. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.
4. Кынев А. В. 2002. Институт президентства в странах Центральной и Восточной Европы как индикатор процесса политической трансформации. *Полис*, 2, с. 126-137.
5. Ковбасюк Ю. В., Орлатий М. К. ред., 2015. *Административно-териториальный устро́й кра́йн Европее́ского Сою́зу: навч. посіб.* Київ: НАДУ.
6. Конституция Венгрии. Доступно: <<https://worldconstitutions.ru/?p=298>> [Дата звернення 27 Травень 2020].

7. Конституция Республики Болгария. Доступно: <<http://legalns.com/download/books/cons/bulgaria.pdf>> [Дата звернення 27 Травень 2020].

8. Конституция Республики Польша. Доступно: <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>> [Дата звернення 27 Травень 2020].

9. Конституция Республики Хорватия. Доступно: <<https://legalns.com/download/books/cons/croatia.pdf>> [Дата звернення 27 Травень 2020].

10. Конституция Чешской Республики. Доступно: <<http://mspa7520.ru/konstituciya-cheshskoy-respubliki>> [Дата звернення 27 Травень 2020].

11. Хантингтон С. 2003. *Третья волна. Демократизация в конце XX века*. Москва: РОССПЭН.

12. Шаповал В. 1999. *Державний лад країн світу*. Київ: Український Центр Правничих Студій.

References

1. Almond G., Powell Dzh., Strom K., Dalton R. 2002. *Sravnitel'naya politologiya segodnya: mirovoj obzor: ucheb. posobiye*. Moskva: Aspekt Press.
2. Zaznaev O. I., 2007. Indeksnyj analiz poluprezidentskih gosudarstv Evropy i postsovetского prostranstva. *Polis*, 2, s. 146-164.
3. Karmazina M. S. 2007. *Prezydentstvo: ukraïns'kyj variant*. Kyiv: Instytut politychnyh i etnonacional'nyh doslidzhen' im. I. F. Kurasa NAN Ukraïny.
4. Kynev A. V. 2002. Instytut prezidentstva v stranax Central'noj y' Vostochnoj Evropy kak indikator processa politicheskoy transformacii. *Polis*, 2, s. 126-137.
5. Kovbasyuk Yu. V., Orlatyj M. K. red. 2015. *Administrativno-terytorial'nyj ustrij krayin Yevropejs'kogo Soyuzu: navch. posib*. Kyiv: NADU.
6. Konstituciya Vengrii. Dostupno: <<https://worldconstitutions.ru/?p=298>> [Data zvernennya 27 Traven' 2020].
7. Konstituciya Respubliki Bolgariya. Dostupno: <<http://legalns.com/download/books/cons/bulgaria.pdf>> [Data zvernennya 27 Traven' 2020].
8. Konstituciya Respubliki Pol'sha. Dostupno: <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>> [Data zvernennya 27 Traven' 2020].
9. Konstituciya Respubliki Horvatiya. Dostupno: <<https://legalns.com/download/books/cons/croatia.pdf>> [Data zvernennya 27 Traven' 2020].
10. Konstituciya Cheshskoj Respubliki. Dostupno: <<http://mspa7520.ru/konstituciya-cheshskoy-respubliki>> [Data zvernennya 27 Traven' 2020].
11. Hantington S. 2003. *Tretiya volna. Demokratizaciya v konce XX veka*. Moskva: ROSSPEN.
12. Shapoval V 1999. *Derzhavnyj lad krayin svitu*. Kyiv: Ukraïns'kyj Centr Pravnychy Studij.